

завершення цих процесів.

5. Труднощі з підготовки кадрів: Необхідно підготувати відповідних фахівців та спеціалістів, які зможуть працювати з новим законодавством ЄС.

6. Соціальний вплив: Деякі галузі правової гармонізації можуть мати соціальний вплив, особливо у сфері регулювання ринку праці, соціального захисту тощо. [4]

Отже, правова гармонізація є складним процесом, що вимагає специфічних зусиль та ресурсів. Незважаючи на труднощі, вона є важливим кроком для досягнення членства в Європейському Союзі та відкриває нові можливості для розвитку та покращення якості життя населення.

---

1. Нормативно-правове забезпечення стратегічного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію : навч. посіб. / укл. І. Артёмов та ін. 5-те вид. Ужгород : Ліра, 2007. 448 с.

2. Гайдай Ю. Гармонізація податкової політики з ЄС. Рамки та можливості для України – Центр економічної стратегії. *Центр економічної стратегії - Неурядовий дослідницький центр з питань економічної політики*. URL: <https://ces.org.ua/harmonizing-taxes-with-the-eu-brief/> (дата звернення: 05.02.2024).

3. Взаємодія правової системи ЄС з іншими правовими системами: навч.метод. посіб. для аспірантів спец. 293 «Міжнародне право»/ укл.: О. О. Сурілова, Ю. Ю. Акіменко ; за ред. Х. Н. Бехруза ; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2022. 88 с.

4. Право Європейського Союзу: загальнотеоретичні аспекти. *Національна академія внутрішніх справ*. 2020. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/eulaw/info/lec1.html> (дата звернення 05.02.2024)

Валентина КРИЖНА,

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем протидії
злочинності Національної академії
внутрішніх справ

Діана ДЕМІЧ,

здобувач ступеня вищої освіти
бакалавра навчально-наукового
інституту № 1 Національної академії
внутрішніх справ

СИСТЕМА ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Становлення і закріплення принципу поваги до прав людини в праві Європейського союзу пройшло довгий шлях. Спочатку Європейські співтовариства створювалися як суто економічні, тому положення про права

людини в договори, що засновували Європейські співтовариства, не були включені.

Не згаданий в установчих договорах Європейських співтовариств, принцип поваги до прав і свобод людини поступово починає забезпечуватися рішеннями Суду ЄС, які відіграли важливу роль у формуванні та розвитку механізмів захисту прав людини в ЄС.

Вперше питання про основні права людини було розглянуто Судом ЄС в 1969 р в зв'язку зі справою *Stauder* про порушення системою соціального забезпечення права на приватне життя. У рішенні по цій справі Суд ЄС вказав, що буде захищати основні права людини, як вони впливають із загальних принципів спільноти [1].

У 1974 р Суд Європейських співтовариств прийняв рішення у справі *Nold*57, в якому вказав, що міжнародно-правові акти з прав людини, до яких приєдналися держави-члени ЄС, в першу чергу ЄКПЛ 1950 року, можуть і повинні враховуватися в рамках права Європейських співтовариств. Починаючи з рішення у цій справі, Суд ЄС став регулярно звертатися до ЄКПЛ. Так, в рішенні по справі *Rutil* 1975 року, Суд ЄС прямо послався на ЄКПЛ як міжнародний договір, що має обов'язкову юридичну силу для всіх держав-членів Європейських співтовариств [2].

Згадані рішення служили основою для розвитку судової практики Європейських співтовариств в період з 1969 по 1980 роки. Суд ЄС забезпечував захист основних прав людини, виходячи з того, що повага прав людини – невід'ємна частина основних принципів права Європейських співтовариств.

У 1977 р Європейський парламент, Європейська комісія та Європейський рада прийняли Спільну декларацію про основні права, підкресливши своє прагнення при здійсненні їх повноважень і реалізації цілей Європейських співтовариств дотримуватися основних прав в тому вигляді, в якому вони закріплені в конституціях держав-членів, а також в Європейській конвенції про права людини [3].

У 1986 р перше посилення на основні права людини з'явилося в преамбулі Єдиного європейського акту 1986 р., де держави підтвердили свою прихильність принципам демократії і законності і прав людини.

12 квітня 1989 року Європейський парламент прийняв Декларацію основних прав і свобод людини, в преамбулі якої підтвердив «існування загальної правової традиції, заснованої на повазі до людської гідності та основним правам» і яка витікає з договорів про заснування Європейських співтовариств, загальних конституційних традицій держав-членів, ЄКПЛ, чинних документів інститутів Європейських співтовариств і прецедентного права Суду ЄС. Декларація стала документом, що об'єднав цивільні, політичні, економічні та соціальні права. Серед них: право на життя, рівність перед законом, свобода пересування, право власності, право на доступ до інформації та інші.

В грудні 1989 року держави-члени Європейського Співтовариства прийняли Хартію про основні соціальні права трудящих, включивши в неї право на зайнятість і винагороду, поліпшення умов життя і праці, соціальний захист, професійне навчання, а також інші права та свободи. Згідно ч. 27 Хартії, відповідальність за гарантування основних соціальних прав, закріплених в цьому акті, переважно несуть держави-члени відповідно до їх національної практики [4].

Декларація і Хартія носять рекомендаційний характер, проте це не применшує їх політичного значення, а також ролі, яку вони відіграли, в тому числі при розробці Хартії ЄС про основні права.

7 лютого 1992 був прийнятий Договір про заснування Європейського союзу (Договір про ЄС 1992 г.), який став важливим етапом і в розвитку права ЄС в галузі прав людини.

Згідно ч. 1 ст. 6 Договору про ЄС в редакції Амстердамського договору, Союз заснований на принципах свободи, демократії, поваги прав людини та основних свобод, а також верховенства права – принципах, які є загальними для держав-членів.

Амстердамським договором також було розширене застереження про недискримінацію за допомогою встановлення загальної заборони дискримінації за статевою, расовою, етнічною, релігійною ознаками, на підставі віку, сексуальної орієнтації і по інших підставам (ст. 13).

7 грудня 2000 року була підписана і урочисто проголошена Хартія. Метою її розробки стало прагнення зробити права людини в ЄС, внаслідок їх виняткової важливості, більш доступними і зрозумілими для громадян ЄС.

Хартія спирається на вже існуючі міжнародні та європейські акти про права людини, ЄКПЛ та прецедентне право Європейського суду з прав людини, а також досить розвинену практику Суду ЄС. Хоча Суд ЄС створений, перш за все, для обслуговування інтересів інтеграції, і перевірка на відповідність вимогам захисту прав людини є для Суду ЄС не пріоритетною.

У преамбулі Хартії міститься посилання на мету ЄС:

- спільне мирне майбутнє, засноване на спільних цінностях (гідність особистості, свобода, рівність, солідарність, правова держава);
- необхідність досягнення рівноваги між загальними цінностями, різноманітністю культур і традицій європейських народів на національному, регіональному та місцевому рівнях, а також між визнанням прав і відповідальності, обов'язків для кожного [5].

Незважаючи на те, що для підготовки тексту Хартії використовувалася, в тому числі ЄКПЛ, а зусилля розробників цього акту були спрямовані на те, щоб формулювання прав, запозичених з ЄКПЛ, збігалися з положеннями цієї угоди, Хартія містить деякі нові положення. Перш за все, в порівнянні з ЄКПЛ, в Хартії закріплено більш широкий перелік прав і свобод людини.

Однією з особливостей Хартії стало заснування, обране для класифікації прав і свобод людини: на відміну від традиційного підрозділи прав людини на

політичні, економічні, соціальні і т.д. або покоління прав людини, в Хартії права і свободи людини згруповані залежно від цінності, на захист якої вони спрямовані: «Гідність», «Свободи», «Рівність», «Солідарність», «Громадянство» і «Правосуддя».

Новим етапом розвитку права ЄС, в тому числі в галузі забезпечення прав і свобод людини, став Лісабонський договір, підписаний 13 грудня 2007 року. У ст. 2 Договору про ЄС включена нова правова категорія – «цінності ЄС», до числа яких відносяться:

- повага людської гідності;
- свобода, демократія і рівність;
- верховенство права і права людини, включаючи права меншин.

Ця система цінностей об'єднує всі держави-члени ЄС, для яких пріоритетними є: плюралізм; недискримінація; толерантність; правосуддя; солідарність; рівність жінок і чоловіків.

В березні 2007 року було засновано Агентство ЄС з основних прав (Агентство) – консультативний орган, покликаний сприяти реалізації загальноєвропейського принципу поваги прав і свобод людини на території держав-членів ЄС. Агентство замінило Європейський центр моніторингу проявів расизму і ксенофобії, який припинив своє існування.

Відповідно до Директиви Ради ЄС, завдання Агентства зводяться до двох основних:

1) надання допомоги, в тому числі консультативної, з питань дотримання прав людини, органам, інститутам і державам-членам ЄС, які застосовують право ЄС;

2) збір і аналіз інформації про рівень забезпечення і захисту прав людини в державах-членах ЄС з подальшою розробкою пропозицій, рекомендацій, методів і засобів вдосконалення права ЄС з питань заохочення і захисту прав людини.

До компетенції Агентства не входить розгляд індивідуальних або міждержавних скарг. Агентство щорічно публікує доповідь про права людини в ЄС, засновану на зібраній інформації.

Отже, Європейський Союз пройшов тривалий шлях становлення своєї власної системи захисту прав людини: від повного відхилення ідеї, що захист прав людини може користуватися перевагою перед положеннями права ЄС, до розробки власного каталогу прав людини, яким стала Хартія основних прав. Крім того, набуття чинності Лісабонським договором запровадило правові підстави для приєднання ЄС до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Все це ставить перед Україною питання про необхідність удосконалення власної системи захисту прав людини, оскільки відповідно до критеріїв вступу до ЄС лише держава із відповідним рівнем дотримання прав та основних свобод людини може стати повноправним членом Євросоюзу.

1. Дженіс М., Кей Р., Бредлі Е. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування. Пер з англ. К. : АртЕк, Будапешт, Інститут Конституційної і Законодавчої політики, 1997. 624 с.
2. Rules of procedure of the Inter-American Commission on Human Rights. Approved by the Commission at its 137th regular period of sessions, held from October 28 to November 13, 2009.
3. Shivji I. G. The concept of human rights in Africa. –London: CODESRIA Book Series, 1989.
4. Шишкова Н. Хартія основних прав Європейського Союзу і проблеми її конституційного розвитку // Юридичний журнал. – 2004. – № 4. – с. 35
5. Хартія основних прав Європейського Союзу (Ницца, 7 декабря 2000 года) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524.

Андрій КРИСЬКО,

здобувач вищої освіти

Херсонського факультету

Одеського державного університету

внутрішніх справ

Науковий керівник:

Анна АЛЕКСЄНКО,

викладач кафедри загальноправових

дисциплін Херсонського факультету

Одеського державного університету

внутрішніх справ

ПРАВА БІЖЕНЦІВ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА ПІСЛЯ НЕЇ

Міжнародне законодавство щодо біженців базується на Конвенції про статус біженців 1951 року та Протоколі 1967 року. [1] Відповідно до цих документів, біженцем вважається особа, яка вимушена залишити країну свого громадянства через обґрунтовані побоювання переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань.

Основні права біженців включають:

- Право шукати притулку в інших країнах та користуватися захистом від вислання або примусового повернення до країни походження, де існує загроза переслідувань;
- Право на роботу, освіту, житло, медичне обслуговування та інші соціальні права нарівні з громадянами приймаючої країни;
- Право на возз'єднання сімей;
- Право на свободу пересування та свободу від дискримінації;